

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทสรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านของเกษตรกรเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ บริเวณลุ่มน้ำแม่ทะลาย ตำบลลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

1. เพื่อจัดเก็บเป็นความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบฐานข้อมูล (Knowledge base) ที่ถาวร สามารถนำกลับมาใช้ได้สะดวก และอยู่ในรูปที่สามารถนำไปผสมผสานกับความรู้อื่นได้ง่าย
2. เพื่อเปรียบเทียบและผสมผสานความรู้ที่ได้ในการจัดเก็บกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์การจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้เป็นความรู้ใหม่ที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาชนบทในภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมให้กับชุมชนไทยที่อาศัยบริเวณที่ลาดเชิงเขาในภาคเหนือ

จากผลการวิจัยพบว่า ประชากรหมู่บ้านแม่ทะลายส่วนใหญ่จะอพยพมาจากต่างถิ่นรวมอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน มีการเข้ามาจับจองพื้นที่ในการประกอบอาชีพและเป็นที่อยู่อาศัย ในการถือครองที่ดินของประชากรจะยังไม่มียกเอกสารสิทธิในการถือครอง ที่ดินได้มาจากการซื้อขายกันเองในหมู่บ้าน การใช้ประโยชน์จากที่ดินส่วนใหญ่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัยพร้อมกับการทำการเกษตรแต่เนื่องจากบริเวณลุ่มน้ำเป็นที่ราบลุ่มกับภูเขา การทำการเกษตรจึงอยู่บริเวณไหล่เขา โดยเริ่มจากการตัดไม้ในบริเวณไหล่เขาบางส่วนแล้วปลูกลดตาม เมื่อถึงระยะเวลาสักพักหนึ่งก็จะปรับพื้นที่เพื่อทำการเกษตรอย่างอื่น ส่งผลให้พื้นที่ป่าบริเวณลุ่มน้ำลดน้อยลง ประชากรในหมู่บ้านแม่ทะลายได้รับการศึกษาที่ค่อนข้างน้อย การประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะเป็นการรับจ้างทั่วไป อาจมีค้าขายบ้างเล็กน้อย ในฤดูกาลที่มีการเก็บของป่าซึ่งจะมีอยู่ในช่วงเดือน พฤษภาคม ถึงเดือนกันยายน ของป่าจะเป็นจำพวก หน่อไม้ และเห็ด ในฤดูหน้าแล้งชาวบ้านส่วนใหญ่จะรับจ้างทั่วไปและรับจ้างสานเข่งกะหล่ำปรี จนกว่าฤดูหาของป่าจะกลับมาอีก ชาวบ้านดำรงชีวิตอยู่ได้โดยการอาศัยอาหารที่ได้จากการเก็บของป่าและจากสวนหลังบ้านที่ทุกครัวเรือนจะมีเป็นของตัวเอง ประชากรมีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยทำงานและสมรสแล้ว ประชากรในช่วงอายุนี้อาจจะมีมากขึ้น เพราะประเทศไทยเผชิญกับเศรษฐกิจที่วิกฤตอย่างในปัจจุบันทำให้ประชาชนหันมาทำงานในหมู่บ้านมากขึ้นและอาชีพที่น่าสนใจก็คือการทำเกษตรจากพื้นที่ที่มีอยู่แล้วและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ จากการวิจัยพบว่าชาวบ้านแม่ทะลายมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยพบหลักใหญ่อยู่ 3 ประเภทด้วยกันคือ การจัดการทรัพยากร

ประเภทเห็ด พบว่าชาวบ้านจะเริ่มเก็บเห็ดกันในช่วงประมาณปลายเมษายน ช่วงนั้นเป็นช่วงที่ฝนเริ่มตก พอแดดออกก็เก็บเห็ดได้ สถานที่เก็บเห็ดจะเก็บที่เดิม โดยจะเก็บบริเวณเดิมทุกปีก่อนเก็บจะต้องแยกชนิดเห็ดว่าเป็นเห็ดชนิดใด ชนิดกินได้หรือกินไม่ได้ เห็ดดินและเห็ดขอนไม้ เห็ดดินจะพบในบริเวณที่ดินมีความชุ่มชื้นมีใบไม้หล่นทับถมกัน ส่วนเห็ดขอนจะขึ้นอยู่บนขอนไม้ที่มีอายุหลายปีที่ผุพังและมีความชุ่มชื้นอยู่ การจัดการทรัพยากรประเภทไม้ไผ่ พบว่าการหาหน่อของชาวบ้านจะเริ่มในช่วงฤดูฝนเช่นกันกับเห็ดแต่มีระยะเวลาในการเก็บยาวกว่าการเก็บเห็ด เมื่อถึงฤดูฝน(เดือนพฤษภาคม)พอฝนตกมาก ๆ เกิดความชื้นในดินมากทำให้ไม้ไผ่เจริญเติบโต การเลือกหน่อไม้โดยเฉพาะหน่อที่อยู่ใต้ดินที่ไม่สามารถมองเห็นได้จะพิจารณาจากต้นไม้ที่มีอายุประมาณ 1 ปี พบว่าการตัดหน่อไม้จะช่วยให้ส่วนที่เหลือสามารถงอกออกมาเป็นลำต้นได้เร็วขึ้น และการจัดการทรัพยากรประเภทเนื้อไม้ ในส่วนของการใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้นั้นพบว่าชาวบ้านมีการใช้ประโยชน์โดยเลือกตามความจำเป็น ตามสภาพการใช้งาน ตามความเหมาะสมกับชนิดของงาน เลือกตามขนาดที่ใช้ ตามความสามารถในการขนส่งและแรงงาน โดยทั่วไปพบว่าการเลือกใช้ไม้จะเลือกต้นไม้ที่มีขนาดพอเหมาะ อายุ เช่น ประมาณ 30-40 ปีขึ้นไป พบว่ามีการแบ่งไม้ออกเป็น 3 ประเภทคือ ไม้เนื้ออ่อน ไม้เนื้อแข็งปานกลางและไม้เนื้อแข็ง ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะไม่เนื้อแข็งในการทำงานที่ต้องใช้ความคงทนและแข็งแรง ส่วนไม้เนื้ออ่อนใช้ในการทำงานที่ค่อนข้างไม่แข็งแรง การจัดการทรัพยากรป่าไม้ก่อให้เกิดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ พบว่า เป็นความรู้พื้นบ้านที่สร้างขึ้นมาจากความรู้ ประสบการณ์ และจากการบอกเล่าของบรรพบุรุษต่อ ๆ กันมาเป็นภูมิปัญญาที่มีค่ายิ่ง ไม่น้อยไปกว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์ จากการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สำคัญและมีการปฏิบัติสืบทอดกันมานาน คือ การจัดการทรัพยากรเห็ด การใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ และ การใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้ โดยพบว่าชาวบ้านจำแนกชนิดของเห็ดป่าตามการกินได้และกินไม่ได้ ชาวบ้านพบเห็ดป่าประมาณ 38 ชนิด ส่วนนักวิทยาศาสตร์มีการจำแนกชนิดเห็ดได้ประมาณ 8,000 ชนิดในโลก แต่พบประมาณ 89 ชนิดในประเทศไทย ความสัมพันธ์ในระบบนิเวศจะเกี่ยวข้องกับ ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ซึ่งประกอบไปด้วย สภาพอากาศ ความชื้น ปริมาณน้ำฝน แสง ออกซิเจน ธาตุอาหาร ความเป็นกรด-ด่างของดิน และการเกิดไฟป่า การใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ พบว่าชาวบ้านจำแนกชนิดไม้ไผ่ตามการกินได้กับไม่นิยมกิน ชาวบ้านพบไม้ไผ่ประมาณ 12 ชนิด ส่วนนักวิทยาศาสตร์มีการจำแนกชนิดไม้ไผ่ได้ประมาณ 1,250 ชนิดในโลก แต่พบประมาณ 55 ชนิดที่มีในประเทศไทย ความสัมพันธ์ในระบบนิเวศจะเกี่ยวข้องกับ ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ซึ่งประกอบไปด้วย สภาพอากาศ ความชื้น ปริมาณน้ำฝน แสง ออกซิเจน ธาตุอาหาร และการเกิดไฟป่า การใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ เช่น ลำต้นใช้ในการสร้างบ้าน ทำพื้น และฝาผนัง ทำหิ้งนั่งร้าน ทำบันได รั้ว ภาชนะ เครื่องเล่น เครื่องดนตรี เครื่องเรือน จักสาน ทำพื้น เป็นวัตถุดิบในการทำเยื่อและกระดาษ หน่อไม้ ใช้เป็นอาหารรับประทานได้ทั้งหน่อสด หน่อต้ม และหน่อไม้ดอง เป็นต้น ชาวบ้านพบการใช้ประโยชน์จากต้นไม้อายุประมาณ 39 ชนิด ส่วนนักวิทยาศาสตร์มีการจำแนกชนิดพืชได้ประมาณ 300,000

ชนิด ความสัมพันธ์ในระบบนิเวศจะเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ซึ่งประกอบไปด้วย สภาพอากาศ ความชื้น ปริมาณน้ำฝน แสง ออกซิเจน ธาตุอาหาร การเกิดไฟฟ้า การชะล้าง และพังทลายของหน้าดิน มีการใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้ เช่น โครงสร้างของไม้ การแปรรูปไม้ เครื่องเรือน ไม้อัดไม้ประกอบ เยื่อกระดาษและกระดาษ ไม้แกะสลัก ไม้เสา ไม้ค้ำยัน ไม้เชื้อเพลิง และไม้ฟืน เป็นต้น แต่ผลที่ได้จากใช้ประโยชน์จากไม้มากๆ ก่อให้เกิดความแห้งแล้ง ทำให้ไม้พื้นล่าง เช่น จำพวกหญ้าสามารถเจริญเติบโตได้ดี ทำให้ป่ารก และยังพบอีกว่าหากมีการตัดต้นไม้มากๆ จะทำให้ของป่าที่เคยเก็บได้ลดน้อยลง การตัดต้นไม้มากทำให้เกิดไฟป่าได้ง่าย อากาศร้อนขึ้น การตัดต้นไม้มากทำให้น้ำในลำห้วยลดน้อยลง ต้นไม้ขนาดใหญ่หายากมากขึ้น ไม่มีไม้ที่จะดึงดูดน้ำและป้องกันการพังทลายของดิน ทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล หรือตกน้อยลง ไม่มีไม้บังลมทำให้เกิดลมแรง ยังพบว่าการเกิดไฟป่าในแต่ละปีก่อให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก ทำให้ไม้เล็ก ๆ หญ้า สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กตาย พบว่าต้นไม้ที่มีเปลือกบางจะตายได้ง่ายกว่าต้นไม้อื่น ทำให้ผิวดินแห้ง หากตัดไม้มากเกินไปทำให้ไม่สามารถหาของป่าได้ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าไฟป่าจะไม่ขึ้นอีกเลยพบว่า หากมีไฟป่าเกิดขึ้นจะทำให้ป่าไม่รก เดินทางสะดวก เพื่อเป็นการป้องกันการใช้ทรัพยากรมากเกินไป ชาวบ้านมีกฎที่ชาวบ้านเลือกใช้ในการจัดการทรัพยากรต้นไม้ คือ การห้ามคนนอกหมู่บ้านเข้ามาตัดไม้ในหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนถูกปรับเป็นเงินประมาณ 2,000 บาท ผู้ที่สามารถตัดได้คือ สมาชิกในหมู่บ้านเท่านั้น จากงานวิจัยในส่วนอื่นยังคงต้องการให้มีการวิจัยที่ต่อและทำให้ทราบแนวทางที่เหมาะสมที่จำนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนอื่นอีกต่อไป

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า หากมีการนำความรู้ทั้งสองมาหาความเหมือน ความแตกต่าง ในเรื่องเห็ด เช่น ชาวบ้านกล่าวว่าเห็ดเจริญเติบโตดีหากขอนไม้ถูกไฟไหม้ การเกิดไฟไหม้บนขอนไม้ทำให้เกิดธาตุอาหารที่ใช้ในการเจริญเติบโต แต่นักจุลชีววิทยากลับให้ความเห็นว่าขอนไม้ที่เป็นแหล่งเจริญเติบโตควรถูกย่อยด้วยจุลินทรีย์ให้เน่าเปื่อยกลายเป็นธาตุอาหารที่เห็ดต้องการ เพราะเห็ดสามารถรับอาหารและพลังงานจากการย่อยสลายสารอินทรีย์เท่านั้น ในเรื่องของไม้ไผ่ เช่น ชาวบ้านและนักวิทยาศาสตร์พบว่าไม้ที่เจริญเติบโตดีจะมีรากไผ่มาก เมื่อมีรากไผ่มากสามารถช่วยป้องกันการพังทลายของดิน ช่วยชะลอการไหลของน้ำให้ช้าลง โดยที่รากช่วยในการยึดเกาะเม็ดดินให้อยู่รวมกันและเป็นแนวกันชนระหว่างกระแสน้ำกับดินบริเวณลำธาร ในเรื่องต้นไม้ เช่น ชาวบ้านและนักวิทยาศาสตร์พบว่า ปริมาณฝนตกมากทำให้น้ำท่าในลำธารมาก ต้นไม้สามารถดูดซับน้ำไว้ได้มากทั้งต้นไม้ขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ทำให้ต้นไม้เจริญเติบโต นักวิทยาศาสตร์เสริมว่าต้องมีความชื้นและปริมาณธาตุอาหารมาก โดยผ่านกระบวนการสังเคราะห์แสง เป็นต้น ทำให้ได้มาซึ่งแนวทางที่เหมาะสมสามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

ของแต่ละท้องถิ่น อีกทั้งความรู้พื้นบ้านสามารถเป็นแนวทางในการวิจัยให้กับนักวิทยาศาสตร์ เพื่อการวิจัยต่อไป

จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันภูมิปัญญาพื้นบ้านกำลังได้รับความสำคัญและมีการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐบาล หรือเอกชน ซึ่งต่างมองเห็นไปในแนวเดียวกันว่าภูมิปัญญาไทยที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ดี เป็นแนวทางที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมว่ามีการดำเนินมาอย่างไรได้จนถึงปัจจุบัน นับได้ว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นความรู้ที่เกิดจากความเป็นจริงมีการสั่งสมประสบการณ์ที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาเป็นบทเรียน เมื่อนำมาผสมผสานกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ก็จะช่วยให้เกิดความเหมาะสม นำมาปรับใช้ให้เข้ากับชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำที่ลาดเชิงเขาได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ผลการวิจัยทำให้ได้มาซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีการสะสมมานาน แต่การใช้ประโยชน์จากความรู้ดังกล่าวยังไม่ก่อให้เกิดการพัฒนา จึงควรมีการนำความรู้ดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับและผสมผสานความรู้พื้นบ้านกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อหาความเหมือน ความต่าง เป็นแนวทางให้แกกันและกัน จนเกิดเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสม

2. ควรมีการส่งเสริมและรณรงค์ให้ทุกคน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน ควรเปิดโอกาสให้มีการจัดกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาในเรื่องต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สำหรับเป็นพื้นฐานที่จะร่วมวางแผนดำเนินการส่งเสริม พัฒนา ให้มีการสืบทอดในเรื่องของภูมิปัญญาพื้นบ้านในอนาคต

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีอยู่ทั่วไปทั่วประเทศ ควรมีการเก็บรวบรวมอย่างจริงจัง มีการเดินทางไปสืบค้นเพื่อหาข้อมูลที่แน่นอน อาจทำได้โดยการเข้าไปในหมู่บ้านและดำเนินชีวิตร่วมกับชาวบ้านเพื่อสร้างความสนิทสนม ความไว้วางใจจากชาวบ้านจะทำให้ชาวบ้านบอกข้อมูลและได้ข้อมูลที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านอย่างแท้จริง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ทำการจัดเก็บไว้ในระบบฐานข้อมูลที่ถาวร เพื่อให้สะดวกต่อการนำกลับมาใช้อีก

ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรสนับสนุนให้เกิดการวิจัยที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นพื้นฐานในการวิจัย เมื่อมีนักวิทยาศาสตร์มาวิจัยต่อทำให้เกิดการพัฒนายิ่งขึ้นไป โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาจนเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในพื้นที่ของภูมิปัญญาพื้นบ้านในแต่ละด้านในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง เป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติจากหมู่บ้านหนึ่งไปสู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง ทั้งนี้อาจต้องใช้เวลาในการดำเนินการที่ค่อนข้างนานและลงทุนสูง แต่ผลจากการวิจัยก่อให้เกิดการพัฒนาจนได้แนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไปได้ในอนาคต